

Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu

Fadime DİLBER

Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman

Özet

İletişim, zamana paralel olarak hızlı değişim ve gelişmeler göstermiştir. Bu gelişme günümüzde o kadar hızlı bir şekilde devam etmektedir. Küreselleşen dünyamızda bireyler her bilgiye çok kısa bir sürede ulaşma imkânına kavuşmaktadırlar. Özellikle iletişimin kitleselleşmesi bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran en önemli unsurlardan biri olmuştur. Kitle iletişimi, kitlesel özellik taşıyan araçlarla, televizyon, gazete, radyo, internet, sinema vb. araçlarla gerçekleştirilen iletişimdir. Kişilerin günlük hayatlarında ilgili oldukları her konuda bilgi edinmeleri, öğrenmeleri, öğrendikleri konularda yorum, inceleme ve eleştiride bulunmaları hakkında bireylere sağlamaktadır. Toplumla ve bireylere olayların duyurulması ile mümkün olmaktadır. Bu duyurma işlevini de etkin bir şekilde kitle iletişim araçları gerçekleştirmektedir.

Dergi, gazete, kitap gibi yazılı basın araçları ve işitsel bir araç olan radyo ve sinema, televizyon, internet, video filmleri gibi görüntülü, sesli olan kitle iletişim araçları insanlara yoğun bir mesaj aktarımında bulunmaktadır. Kitle iletişim araçları, bilgi aktarımının yanında bireylerin ve toplumun yapısında sosyal davranış değişikliklerinin oluşmasına neden olabilmektedir. Kitle iletişim araçları, bireylere yeni yaşam modelleri sunarak, yeni beklentilerin, duyguların, düşüncelerin, değerlerin, inançların, tutumların ve eylemlerin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Günümüzde hızla artan iletişim araçlarının yoğun mesajlarına maruz kaldıkları inkâr edilemez bir gerçektir. Özellikle çocuk ve gençlerin boş zamanlarını çoğunlukla kitle iletişim araçlarını kullanarak vakit geçirmeleri çocuklar ve gençler üzerinde olumsuz etki yaratarak suç işleme oranlarını yükselttiğini söylemek mümkündür.

Kitle iletişim araçlarından televizyonun her evde bulunması ve hızla yayılması, kanal sayısının artması, denetimden çıkmış bir şekilde bireylere şiddet, saldırganlık ve ahlak normlarını zorlayan içeriklerin sunulması ve suçlu davranış biçimlerinin sunulması bireylerdeki suç işleme davranışı ile kitle iletişim araçları arasındaki ilişki sorununu ön plana çıkartmıştır. Bu çalışmada kitle iletişim araçları, çocuk ve gençlerin suça yönelimlerini teorik olarak incelemeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kitle İletişim Araçları, Çocuk, Suç.

Mass Media and Fact of Crime

Abstract

Communication has made rapid progresses and alternation in parallel with time. Nowadays this progress continues rapidly. Individuals reach opportunities of accessing all data soonest on our globalized world. Especially popularization of communication has been one of the most important factors that simplify reaching information. Mass communication is a communication which is realized through means, which have bulk properties, like television, newspaper, radio, internet, cinema etc.... Mass media provides obtaining information, learning, interpreting subjects which they learn, analyzing and criticizing all related subjects in daily life of people. It can be possible with broadcasting events to society and individuals. This broadcasting process is also realized by mass media.

Printed media, like magazines, newspapers, books and audio-visual media, like radio, cinema, internet, television and video films etc., intensively transfer messages to the people. Mass media transfers message moreover they can cause formation of social behavioral changes at the structure of the people and individuals. Mass media contribute formation of new expectations, emotions, thoughts, values, beliefs, attitudes and actions by providing new life models. At present it is a reality that cannot be denied that people be exposed to intensive messages of means of communication. It can be said that especially children and young people usually spend spare time by using mass media so this affects negatively and increases ratio of criminality.

Even if every house has a television, one of mass media, and spread rapidly, increase of channel number, providing contents that forces ethic norms, violence and aggressivity and presenting guilty behavioral manners bring relation problem between criminality behavior of individuals and mass media into the forefront. In this research we are going to try to mass media, turning into crime of young people and children theoretically.

Keywords: Mass Media, Child, Crime.

1. Giriş

Kitle iletişim araçları, özellikle yaşadığımız yüzyılda yoğun bir şekilde insanların hayatlarına girmiş ve toplumsal değişimin önemli dinamiklerinden birisi haline gelmişlerdir. Günümüzde ise hızla değişen teknoloji, kitle iletişim araçlarını da değiştirip geliştirirken hayatın her alanında etkili kalmış, yaşamın vazgeçilmez bir unsuru yapmıştır.

“Enformasyon çağı” olarak da adlandırılan günümüzde, kitle iletişim araçları kanalıyla enformasyonun bireylere ulaştırılması ve bireylerin bunu kullanması önem kazanmıştır. Ancak bu önemlilik her şeyden önce ortamdaki gelişmelerden haberdar olmayı gerektirmektedir. Günümüzde en kolay ve en yaygın haber verme araçları ise, kitle iletişim araçlarıdır.

Kitle iletişim araçlarıyla her seviyedeki kültürel ürün, düşünce, bilgi tarihin hiç bir döneminde gerçekleşmediği

kadarıyla geniş bir vatandaş kitlesine ulaşabilir duruma gelmiştir.

Kitle iletişim araçları toplumları yönlendirerek yeni yaşam modelleri sunarak onların fikirlerinde, inançlarında ve tutum ve davranışlarına yön vermelerinde ve ikna etme gücüne bakıldığında etkin bir güce sahip olduğu görülmektedir. Özellikle televizyon, internet, video oyunları vb. gibi görsel ve işitsel yönü güçlü mecraların daha fazla etkili olduğu söylenebilir. Günümüzde genç ve çocukların boş zamanlarını geçirmek ve eğlenmek için bu kitle iletişim araçlarına yönelmeleri beraberinde bazı olumsuzlukları da getirmektedir. Kitle iletişim araçlarında kan, şiddet, saldırganlık ve ahlak bozucu programların olması çocuk ve gençlerde suça eğilimi tetiklemektedir.

Bu tür eğilimi olan genç ve çocuklar saldırgan, uyumsuz, şiddet yanlısı tavırlar sergilemektedir. Türkiye de şimdiye

kadar yapılmış olan araştırmalar, kitle iletişim araçlarının çocuk suçluluğu üzerinde etkili olduğunu gösterebilecek nitelikte değil ise, de son yıllarda ki gelişmelerin ileride çocuk suçluluğunu etkileyeceği rahatlıkla söylenebilir. Bu çalışmada kitle iletişim araçlarının suç olgusuna etki boyutu teorik olarak orta konmaya çalışılacaktır.

2. Kitle İletişim Araçları

İletişim, Latince'deki "communis" kelimesinden türetilmiş "communication" kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Birey ile bireyler arasında yapılan anlam yüklü simgeler gönderimi, alımı, işlenimi, yeniden gönderimi, yeniden alımı ve yeniden işlenim süreci olarak ifade edilen iletişim terimi, communication sözünün temelindeki toplumsallaşma anlamını ifade etmektedir. Oysa Latince'deki anlamı, communa, de communis, communicare gibi kelimelerden anlaşılacağı gibi, bir ortaklığı, toplumsallaşmış olmayı, birlikteliği, iştirak haline gelmiş olmayı kapsamakta, dolayısı ile iletişimi hem bireyler arasında bir süreç olarak, hem de bunlar aracılığı ile toplumsal düzeyde bir süreç olarak ifade edebilmektedir (Oskay, 1993: 309-310).

XX. yüzyılda teknolojiye büyük gelişmelere paralel olarak iletişim araçları da söz konusu teknik gelişmelerden nasibini almış ve kitle iletişim olgusu giderek önem kazanmıştır. "kitle iletişimi" (mass communication), iletişimden farklılık gösteren bir kavramdır. Buradan hareketle, kitle iletişimi kısaca enformasyon, düşünce ve tutumların geniş bir kitleye teknik aygıtlarla iletilmesi sürecidir (Yumlu, 1994: 16).

Kitle iletişim araçları teknolojilerinin özellikle günümüzde çok hızlı gelişmesi, insanların dünyanın her tarafındaki olaylardan anında haberdar olmasına, her türlü konu hakkında daha kolay ve çok düşük maliyetle bilgilenmesine sebep olmuştur. Bu durum, çoğu insanın günlük hayatındaki olaylara bakış açısını değiştirmekte ve karar verme sürecini de etkilemektedir (Kalender, 2005: 106).

Kişilerin günlük hayatlarında ilgili oldukları her konuda bilgi edinmeleri, öğrenmeleri, öğrendikleri konularda yorum, inceleme ve eleştiride bulunmaları bireylerin en doğal haklarıdır. Bu da topluma ve bireylere olayların duyurulması ile mümkün olmaktadır. Bu duyurma işlevini de etkin bir şekilde kitle iletişim araçları gerçekleştirmektedir. Genel olarak kitle iletişim araçlarının gazete, dergi, televizyon, radyo, kitap, billboardlar, internet gibi iletişim araçlarını kapsadığı söylenebilir. Kitle iletişim araçlarının tasnifini üç şekilde yapmak mümkündür; Görsel araçlar, İşitsel araçlar ve Görsel-İşitsel araçlar.

Kitle iletişim araçlarının toplumda üstlendiği fonksiyonlar aynı olmakla birlikte, birbirine oranla etkili oldukları değişik yer ve zamanlar bulunmaktadır. Bunlardan biri olan yazılı araçlar özellikle gazete, kişiye dilediği hızda ilerleme, materyale ise istenildiği kadar sunulabilme, istenilen uzunlukta ele alınabilme imkânı tanımaktadır. Kitle iletişim araçları toplum ve dünyada olan olaylar ve şartlar hakkında bilgi sağlamak ve güç ilişkilerini işaret etmek, yenilik, uyum ve ilerlemeyi kolaylaştırmaktadır (Kalender, 2005: 106-108).

Güz'e göre, kitle iletişim araçları, ekonomik kurumlardır. Bu da kitle iletişim araçları arasında bir rekabete neden olmaktadır. Bu rekabet kitle iletişim araçlarının dikkat çekmek ve yönetmek, insanları etkilemek ve yönlendirmek, düşünce ve tutumları değiştirmek gibi uygulamalara sahip olmasına neden olmaktadır (Güz, 1995: 114).

Günümüzde kitle iletişim araçları; iletişimin ayrılmaz parçaları durumuna gelmiştir. Bu elektronik iletişim araçları, günümüzde, kurduğu haberleşme ağıyla kültürü de yaygınlaştırmış; dünyamızı Mc. Luhan'ın deyişiyle 'küresel bir köy'e dönüştürmüştür. Kitle iletişim araçları, genel bir tanımla 'kitlesele bir boyutta ileti dağıtılabilen araçlar' olarak tanımlanabilmektedir (Özkök, 1985: 93).

Kitle iletişim araçları, toplumda etki, denetim ve yeniliklerin potansiyel araçları olarak güç kaynağı, çoğu toplumsal kurumun çalışması için gerekli bilgilerin kaynağı ve aktarım aracıdır. Ulusal ve uluslararası toplumsal yaşamın yer aldığı bir konum, bir arena görünümündedirler. Toplumsal gerçekliğin imgeleri ve tanımları için referans olarak kullanılırlar. Etkili performans sergileme için en elverişli ve kısa yoldur. Toplumun ve grupların değerlerinin oluşturulduğu, saklandığı ve açıkça görünür kılındığı temel bir kaynaktır. Toplumsal anlam sisteminde nelerin normal olduğunu ve normlara uygun anlamların dolaşımını belirleyen bir kaynaktır (Türkoğlu, 2003: 35-36).

Kitle iletişim araçları, toplumları yönlendirme, kültürü şekillendirerek yayma ve gelecek kuşaklara aktarma noktasında büyük öneme sahiptir. Kitle iletişim araçları, inanç ve fikirleri ikna etmek, dikkat çekmek, yöneltmek gibi etkiler açısından bakıldığında; çok yaygın bir biçimde gücün etkili elemanları olarak göz önünde tutulur. Günümüzde insanlar, televizyondan gördükleri, radyodan işittikleri ve gazeteden okudukları ile iyi bir yaşam biçimi ve toplumun politikası hakkında bilgi sahibi olmakta ve başkalarına olan tutumlarını bu araçlara göre ayarlamaktadırlar. Diğer bir deyimle kitle iletişim araçları, insanın dünya görüşünü, tutum ve davranışlarını etkilemekte ve diğer bildirimler ile insanları belirli bir yönde değiştirmektedir. Bütün kitle iletişim araçları ortak nokta, toplumdaki insanların düşüncelerini etkileyerek, belli bir senteze kavuşturmak ve ortak bir davranış biçimi kazandırmaktır (Kara, 2011: 5)

2.1. Kitle İletişim Araçları ve Televizyonun Etki Teorileri

2.1.1. Uyarma etkisi

Bu kuramın başta gelen savunucusu P. H. Tannenbaum'dur. Uyarma kuramı televizyondan şiddete maruz kalmanın saldırganlığı artırdığını öne sürmektedir. Çünkü şiddet seyircileri heyecanlandırmakta veya uyarılmaktadır (Tannenbaum, 1975: 97). Bu yaklaşıma göre, televizyon bireyi çeşitli uyarıcılarla aşırı yüklemekte ve böylelikle onları hiperaktif hale getirmektedir.

Televizyon saldırganlıktan başka davranış biçimlerini de uyarabilir. Şiddet dışındaki içerik kategorileri saldırganlığı uyarabilir. Bu yaklaşıma göre, televizyon çocukları çeşitli (Görsel-İşitsel) uyarıcılarla "aşırı yüklemekte" ve böylelikle onları hiperaktif hale getirmektedir (Mutlu, 2005: 177-178).

Günümüz dünyasındaki gelişmeler en yaygın ve en etkin kitle iletişim aracı olarak televizyonu ayrı bir konuma getirmektedir. Televizyonun bu etkisi, izleyicilerin tüm ihtiyaçlarını göze alan, program yapısını buna göre oluşturan, sadece teknolojik bir araç olma özelliğinin ötesinde, tüm insanlık için vazgeçilmez bir araç ve toplumsal hayatımıza damgasını vuran, adeta müdahale eden bir araç olmasından kaynaklanmaktadır (Uslu, 2000: 19).

2.1.2. Duyarsızlaşma etkisi

Bazı araştırmacılar, televizyon uyarıcılarıyla aşırı yüklemenin insanları hiperaktif yapma yerine onlar üzerinde

anestezinin etkisi yarattığını belirterek uyarı kuramının varsayımlarını sorgulamaktadırlar. Böylesi bir uyarılmanın başlıca etkisi de duyarsızlaşmadır. Cline, Croft ve Courier'ın araştırmaları, şiddet edimlerine dolaysız olarak ya da medya aracılığıyla aşırı ölçüde maruz kalmanın, şiddet içeren olaylara karşı normal duygusal tepkileri psikolojik bir donukluğa, boşluğa dönüştürdüğünü saptamaktadır. Bu etki derecesi özellikle medyadaki şiddet içerikli mesajlar, şiddetin haklı görülebilir olduğunu öğrettiğinde daha da artmaktadır. Örneğin, polisiye dizilerde suçlulara karşı veya suçluların yakalanması için şiddet içeren eylemlere başvurulması ya da haksızlığın şiddete başvurularak cezalandırılması bu etkinin en bilinen kaynakları arasındadır (Mutlu, 2005: 178).

2.1.3. Toplumsal Öğrenme Kuramı

Televizyonda şiddet içeriği ile bireyin saldırganlık eğilimi ve anti-sosyal davranışları arasındaki ilişkinin en yaygın kuramsal çerçevesi, hala büyük ölçüde A. Bandura'nın toplumsal öğrenme kuramına dayanmaktadır. Bandura'nın kuramına göre, insanların öğrenmesinde üç ayrı araç bulunmaktadır: dolaysız, gözlemsel ve simgesel. Bunların ilki, çevreyle insanın dolaysız ilişkisinin sonucunda ortaya çıkar. İkincisi, gözlem veya taklit yoluyla gerçekleşir. Üçüncüsü de, dil ve simgelerin kullanımıyla olur (Bandura, 1973: 79).

Bandura'nın toplumsal öğrenme kuramına göre birey televizyonda şiddete başvuran karakterleri izleyerek aynı ana baba, yakınlar, akranlar ve diğerlerini izleyerek toplumsal becerileri öğrendiği gibi saldırgan davranmayı da öğrenmektedir. Televizyonda izlediği ve televizyondaki karakterin verdiği tepkiyi, gözlemleyerek içselleştiren birey, gerçek hayatta maruz kaldığı benzer bir durumda öğrendiği tepkiyi verecektir. Çünkü daha önce izlediği ve öğrendiği kadarıyla, aynı tepkiyi veren karakter onun gözünde kazançlı ve kahramandır. Birey karakterin tepkisini içselleştirerek kendi hayatına uyarlar. Öğrenme kuramı çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmalar, saldırganlığın ve şiddet kullanımının verili bir durumda savunulabilir bir davranış biçimi olarak temsil edilip edilmemesinin de önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Buna göre, şiddet kullanımının haklı bir gerekçeye dayalı olarak gerçekleştirildiği televizyon sahnelerinin, birey tarafından taklit edilme olasılığı yüksektir (Mutlu, 2005: 180).

Kitle haberleşme araçları, halkın yenileşmeden yana yeni tutumlar kazanmasını sağlar; yeni fikirlere, yeni mallara, yeni bir hayat tarzına karşı istek duymasına neden olur. Bu ise, ulusal kalkınmaya yardım edebilir. Ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerdeki araçları ve hayatı göstererek, uzak ülkelerdeki gelişmeleri tanıtarak, dünyanın çeşitli ülkelerindeki siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel konularda bilgiler vererek gelişmekte olan ülke halkının kendi pratikleri ve gelenekleri üzerinde değişik bir yönden düşünmesini sağlayarak ülkede «değişik bir entelektüel iklim» yaratırlar. Böyle bir iklim içinde ise, toplum, geleneksel yapısındaki bazı kurumları atar, yenilerini geliştirir; bu yolla da, insanlar arasındaki ilişkileri kolaylaştırır ve toplumun daha etkin sosyal ilişkiler kurmasını sağlar (Oskay, 1971: 74).

2.1.4. Kısıtsızlaştırma Hipotezi

Kısıtsızlaştırma hipotezi televizyon şiddetinin belli koşullarda, insanların böylesi bir davranışla ilgili kısıtlamalarını zayıflattığı için, kişiler arası saldırganlığın artışıyla sonuçlanacağını öne sürmektedir. Buradaki temel

değişken televizyondaki şiddetin ödüllendirildiği, televizyondaki şiddet temsiline benzer uyarıların insanın çevresinde ortaya çıktığı ve çevrede daha önce izleyiciyi kışkırtmış veya izleyiciye zarar vermiş bir hedefin bulunduğu durumlardır. Böyle durumlarda karşılaşıldığında, kişiler arası ilişkilerde insanların saldırgan davranışlarda bulunma olasılığı televizyondaki şiddet içeriğiyle bağlantılı olarak artmaktadır (Mutlu, 2005: 181).

Televizyonun buna benzer etkilerinden bir başkası ise, diğer iletişim araçlarıyla etkileşime girmesiyle ortaya çıkan 'törel ürkü' (moral panic)'dir. Belli toplumsal gerilim dönemlerinde, belli bir grup ya da sorun medya tarafından odak haline getirilir, bu da dikkatin onun üzerinde toplanmasına neden olur. Medyanın bu tutumu, hükümet, polis ve mahkemelerin, o meseleye yönelik yeni uygulamalar geliştirmesine sebep olmaktadır (Aydın, 2007: 121).

2.1.5. Katharsis Hipotezi

Katharsis Hipotezi (saldırganlık azalması) belli koşullar altında televizyondaki şiddete maruz kalmanın, izleme sonrasında izleyicilerdeki saldırganlık eğilimini azalttığını öne sürmektedir. Çünkü bu tür gösterimler, insanların şiddet içerikli anti sosyal davranışlarından arınmalarına neden olmaktadır (Mutlu, 2005: 181).

Gerbner, televizyonu modern toplumları şekillendiren bir güç olarak görmektedir. Ona göre televizyonun gücü, her gün gösterilen gerçek hayat dramalarının sembolik muhtevasında gizlidir. Bu noktadan hareketle, televizyonun, toplumun kurumsal hikâye anlatıcısı olduğunu ve olan hakkında tutarlı bir resim sunduğunu ifade etmektedir. Televizyon bir hikâyeye anlatıcı olarak sembolik dünyamıza hakimdir ve kafamızın içindeki imajları o belirler, ona göre televizyonda en çok gösterilen şey, izleyiciler açısından da oldukça ilgi çekici olan şiddet sahneleridir. Gerbner bu şiddet görüntülerinin izleyicileri şiddete yöneltmekten çok dışarıdaki dünyanın vahşi bir dünya olduğuna inancını pekiştireceğini ifade etmektedir (Griffin, 2000: 354, 554).

Dramanın amacını 'katharsis' olarak tanımlayan Aristoteles, bu kavramla seyircilerin, sadece kurmaca olduğunu bildikleri halde, sahnedeki öyküye psikolojik olarak dâhil olduklarını, oyuncular arasında saldırganlık doruğa ulaştığında bir katharsis veya baskının gevşeyip gitmesi duygusu yaşadıklarını, bunun deneyimlenmesi haz veren bir duygu olduğu ve onları arınmış, boşalmış ve şiddet davranışına daha az eğilim gösterecek hale getirdiğini anlatmaktadır (Mutlu, 2005: 181).

2.1.6. Kullanıma Hazırlama

Bu kuram, Berkowitz ve Rogers tarafından, bilişsel psikoloji ve insanın enformasyonu bir işleme tabi tutma yetisini konu alan güncel çalışmalardan yararlanılarak yapılan şiddet araştırmalarına ilişkin bir genel değerlendirmede ortaya atılmaktadır. Berkowitz ve Rogers, televizyonun etkilerini koşullanma ilkelerine dayanarak açıklayan yaklaşımların yerine, zihinsel çağrışım kavramlarını, özellikle de Kullanıma Hazırlama kavramını koymaktadırlar (Mutlu, 2005: 182).

Bu kurama göre, bir düşünce harekete geçirildiğinde, bu düşünceyle ilişkili olan diğer düşünceler çağrışıma dayalı olarak bilince getirilir. Bu işleyiş, ilişkili düşüncelerin yeniden zihne gelme olasılığını artırır ve böylelikle bunlara ortaya çıkma, gerçekleşme talimatını verir. Televizyon programları, saldırgan düşünceler gibi değişik edinimleri

izleyicilerin daha sonra kullanmaları için hazırlar bilinçaltına yerleştirir, çağrışımlar olduğu takdirde bu düşünceler harekete geçer, ama olmadığı takdirde de bu düşünceler yok olup gitmektedir (Mutlu, 2005: 182).

2.1.7. Oyalanma ve Kaçış Etkisi

Gündelik yaşamın alışlagelen ve sıkıcı rutininin dayattığı kısıtlamalardan uzaklaşmak, sorunların, dertlerin insana yüklediği sıkıntılardan kaçmak, duygusal bir boşalma ve rahatlamak; kendi içinde cazip bir fantezi dünyası sunan bir televizyon programını seyretmek suretiyle izleyici bu dünyayı geçici olarak işgal edebilmektedir. Camı sıkın olan insanlar uyarıcı programları seçerken, psikolojik baskı altındakiler daha sakinleştirici programlar izlemek suretiyle gerginlik düzeylerini azaltmaya çalışmaktadırlar.

Böylece kendilerini baskı altında hisseden insanlar, televizyonu bu düşüncelerini bloke etmek için kullanırlar. Gündelik dertlerden ve uğraşlardan kaçınmak olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda televizyon bir tür sakinleştirici, yatıştırıcı işlevi görmektedir. Fakat televizyon sayesinde sakinleştirilen, geçici olarak unutulmuş ve ertelenen gerilimin, insanlar üzerinde sonraları daha yıkıcı ve zarar verici etkiler gösterebileceği ihtimali de söz konusudur.

'Kullanımlar ve Doyumlar' yaklaşımının temelinde yatan en temel düşünce, 'kaçış' kavramıdır. Kitle iletişim araştırmalarının önde gelen isimlerinden, Merton ve Lazarsfeld'in bu araçların etkilerine yönelik olarak ortaya attıkları 'uyuşturma etkisi' (narcotizing dysfunction) kavramı, izleyici kitlesinin toplumsal sorunlara tepki vermek ve müdahale etmek yerine, uyuşmuş ve tepkisiz olması anlamına gelmektedir. Burada da suç kitle iletişim araçlarına atılmaktadır. Özellikle Marksist kuramcılar, kitle iletişim araçlarını insanları kaçışa yönlerecek pasifleştirdikleri için eleştirmişlerdir (Mutlu, 1998: 194).

2.1.8. Kişisel İlişkiler

İzleyici başka insanlarla ister gerçek kişiler isterse medya kişilikleri olsun, televizyon izleme sayesinde ilişkiler kurmaktadır. Ahbaplık ya da can yoldaşlığı izler kitle mensuplarının medya kişileriyle, dizilerdeki karakterlerle ile sanki dostluk ilişkisi içindeymiş gibi ve sanki bunlar gerçek kişilerin yerine geçebilirlermiş gibi, bunları gerçek arkadaşlık ve dostlukların yerine koyması sürecini dile getirmektedir. İzleyiciler yalnızlık duygularını sadece televizyondaki kişilerle kurdukları sözde samimi ilişkiler aracılığıyla gidermekle kalmamaktadırlar.

İletişim kuramlarında 'üçüncü kişi etkisi' olarak ifade edilen hipoteze göre ise, insanlar medya mesajlarının diğer kişiler üzerindeki etkisinden çok daha fazla olduğunu düşünmeleri eğilimini ortaya koyarken üçüncü kişiler üzerinde kendilerinden daha fazla etkilediği düşüncesine sahiptirler. Bunun nedeni kişinin bu etkinin farkında olmasının, onun etki altında kalmasını engelleyeceği görülmüştür. Kişilerin eğitim seviyesi arttıkça, diğerlerinin televizyon içeriğinden etkilendiklerine yönelik inançları da artmaktadır (Mutlu, 1990: 90).

Televizyon onlara yalnızlıklarını gidermede başka bir olanak daha sunar. İzler kitleye mensup yalnız insanlar, tıpkı kendileri gibi birçok insanın da o programı izlediğini bilirler. Aynı programı izleyen insanlar, farklı mekânlarda yaşıyor olsalar da, zamansal bir cemaat oluşturmaktadırlar. Bu cemaate mensup kişiler aynı programda aynı duyguları hissederler ve izleyici böyle bir cemaatin mensubu olduğunu

bilir ve bir aidiyet duygusu televizyon izlerkenki yalnızlığını giderir.

Günümüzde medya kullanımının zayıf toplumsal uyumun bir nedeni mi olduğu, yoksa sadece onunla birlikte görülen bir olgu mu, hatta bu uyumsuzluğun bir telafisi mi olduğu belirsizliğini korumaktadır. Bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun bireyin insani temas için diğer insanlarla bağımlılığını azalttığı da bir gerçektir. McQuail'a göre, uygulamada medya kullanımı kişinin istediği kadar yalnız ve istediği kadar toplumsal olabilir. Televizyonun bugünkü kullanım biçimi ve yayın politikası uzakları yakınlaştırırken, yakınımızı bizden ustaca uzaklaştırmakta, evin içindeki aile bireyleri arasında bile yalnız bir kalabalık yaratmaktadır. Artık bizi bekleyen ise "elektronik bir yalnızlıktır". Böylece yalnızlaştırılmış insanlar yalnızlıklarını fark edemeyecekleri bir aldanışa düşmektedir (Çakır, 2005: 128).

2.1.9. Kişisel Kimlik

Kişisel kimlik etkisi, bireyin kendi kişiliğini bazı kişilikler ile kendini özdeşleştirme ve onlara karşı eğilim hissetmesidir. Her bireyin kendini nasıl gördüğü ile ilgili bir düşüncesi vardır. Kendi düşüncelerine en uygun olduğunu düşündükleri kimlikleri seçerler.

Kişisel kimlik ifadesiyle ortaya konulmak istenen şey, televizyondaki izlenen programların izleyicinin kendi yaşamında var olan ve ayrı değerlere sahip önem verdiği şeylere artı bir ağırlık kazandırmaktır. Televizyonun izleyicinin kendine ait dünyasındaki unsurlarla televizyonda sunulanların ilişkilendirilmesi şeklinde işler ve televizyon programlarında, izleyici kendinden bir şeyler bulma, hayal, kurmaca da olsa gerçekleşmesi ve inançlarını değerlerinin pekişmesine kadar çok geniş bir kullanım alanı bulmaktadır. İzlenen programın izleyiciye, izlediklerini düşündürmesi, kendisini programdaki kişilerle özdeşleştirme ya da mukayese edebilmesi gibi bir davranış ortaya koymaktadırlar diyebiliriz. Seyircinin toplumsal ortamında yaşadığı veya yaşayabileceği komutları içeren programların fikir vermesini dile getirmektedir. Hemen hemen her türlü dizi ve televizyon filminin düzenli izleyicileri, o programı kendi gerçek hayatlarındaki sorunlarıyla ilgili bir uyarıcı bir etki olarak görebilmektedirler. Televizyon programındaki sanal insanların sorunlarıyla birey kendi sorunlarının benzeşmesi, sanal olarak verilen karakterle kendi yaşamını anlamasına yardımcı olduğunu düşünmesine yol açmaktadır.

Değer pekiştirme, izleyicinin inandığı, benimsediği ve taşıdığı belli değerleri destekleyen, savunan bir programın o izleyici için ilgi alanını dile getirmektedir. Kendi değer yargılarıyla örtüşen ve kendinden bir şeyler bulduğu programları izleyen izleyici, kendini mutlu hissetmekte ve değer yargılarının pekiştirdiğini görmektedir. Örneğin aile içinde gelişen ve değerlerini koruduğu ve kendisi için önemli olan değerlerin olduğunu önemseyen izleyicinin programda olması gerektiği gibi olan bir aileyi görmesi, onun değer yargılarını pekiştirmekte ve programın izlenirliğini artırmaktadır.

2.1.10. Gözetim Altına Alma

Kitle iletişim araçlarının verdiği bilgiler, haberler bireylerin "Dikkatini Odaklaştırır:" Toplumdaki tehlikeleri, imkânlar ve olaylar hakkında farklı kaynaklara kulak veren geleneksel toplumun kitle haberleşme araçlarına yöneltilmesini sağlamaktadır. Kitle haberleşme araçları ulusal kalkınma ve modernleşme gibi sorunlar üzerinde odaklanmış bir kamuoyu

yaratabilir; bu konuda kişilerarası ve sözsözsel nitelikteki az gelişmiş ülke haberleşme alışkanlıklarının biçim, nitelik ve etkilerini «manipüle» edebilir (Oskay, 1971: 73).

20. yüzyıl toplumlarında sosyal kontrol aracı olarak kitle iletişim araçlarının önemi göz ardı edilemez. Çok kültürlü toplumlarda, toplumun geneli tarafından benimsenen değerlerin kabullenilmesinde, genel kabul gören tavır ve davranışlar ile normların topluma aktarılmasında kitle iletişim araçları önemli bir rol oynamaktadır.

3. Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu

Kitle iletişim araçları, toplumsal yaşamda insanların günlük hayatlarında vazgeçemediklerinin başında gelmektedir. Kitle iletişim araçları yapıları itibarıyla topluma birçok hizmetler sunmaktadır. Bunlar bireylerin kendi yaşadıkları toplumla ilgili bilgilerle birlikte diğer ülkelerde gelişen haberleri almakta, dinlenme, eğlenme, eğitime, denetleme ve toplumsallaştırma gibi fonksiyonları taşıdığından artık bireyler için vazgeçilmez duruma geldiğini ifade edebiliriz. Kitle iletişim araçları, yapıları itibarıyla topluma birçok hizmetler sunmaktadır. Teknolojik yapıları itibarıyla zaman ve mekân kavramlarından sıyrılarak işleyişlerini sürdüren kitle iletişim araçlarına toplum tarafından birçok görev yüklenilmiştir.

Bilginin iletimi işlevini üstlenen kitle iletişim araçlarının kişi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Kulağa ve göze hitap eden televizyonun çocuk ve gençlerin eğitiminde önemli görevler üstlendiği belirlenmiştir. Televizyonlardaki saldırgan görüntülerin, şiddet içerikli filmlerin ve eylemlerin, pornografik öğelerin yer alması çocukları ve gençleri olumsuz yönde etkilemekte, uzun süre televizyon izleyenlerin, izlemeyenlere oranla daha güvensiz, kuşkucu, kızgın ve öfkeli oldukları görülmüştür. Kitle iletişim araçlarının kriminojenik etkileri üzerine araştırmaların çoğu, özellikle sinema ve televizyon programlarında görülen şiddet üzerine yoğunlaşmıştır. Gerçek ile kriminojenik potansiyel ve saldırgan olarak düşünülen iki ayrı boyutun birbirine karışması riski söz konusudur. Ancak yapılan araştırmalarda, daha çok kitle iletişim araçlarının çocuk suçluluğuna dolaylı etkisinden söz edilmektedir (Sevük, 1998: 57).

Kitle iletişim araçlarından görsel ve işitsel özelliklere sahip olan televizyonun hızla yayılması, kanal sayısının artması bu yolla izleyicilere şiddet eylemleri ile suçlu davranış biçimlerinin sunulması bireylerdeki suç işleme davranışı ile kitle iletişim araçları arasındaki ilişki sorununu ön plana çıkartmıştır. Bu etkiyi incelerken suç kavramına hukuksal olarak değinmek gerekir. Suç kavramı için; her toplumda farklı farklı tanımlamalar mevcut olmakla birlikte suç kavramının tanımlanması da oldukça güç bir kavramdır. Suç, “toplum düzenini bozan, kanunlarca yasaklanan, hukuka aykırı davranışlardır” şeklinde tanımlanmaktadır (Yalçın, 1998: 419).

Çocuk suçluluğu ise bu tanıma bağlı olarak hukuki ve sosyolojik iki şekilde ele alınmaktadır. Hukuki yönden suç, çocuğun ceza kanunlarıncı suç sayılan bir fiili işlemesi sonucunda, yargı organlarının önüne getirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Sosyolojik yönden ise, çocuğun gelişiminin desteklenmemesi sonucu ortaya çıkan davranış problemlerine bağlı oluşan suçluluk olarak tanımlanmaktadır. Çocukların yani ergenlerin suça yönelmesinde birçok faktör etkili olmaktadır. Bunlardan birisi sosyolojik tanımda da ifade edildiği gibi bireysel nedenlerdir. Bireysel nedenler

arasında; kişilik bozuklukları, kimlik duygusu, saldırganlık düzeyleri, stres ve zekâ düzeyi bulunmaktadır. Çevresel faktörlerin altında ise aile ilişkileri, akran ilişkileri, okul çevresi ve kitle iletişim araçları bulunmaktadır (Gürsoy, Bıçakçı ve Aral, 2007: 7).

Günümüzde en çok tartışılan konu televizyon ve şiddet ilişkisidir. İlköğretim öğrencilerinin büyük çoğunluğunun en çok şiddet içerikli yerli/yabancı dizileri, en az çocuk programlarını izledikleri belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar, şiddet içerikli programları izleyen çocukların daha yüksek oranda fiziksel şiddete başvurduklarını ve fiziksel şiddeti bir çözüm yolu olarak benimsediklerini göstermiştir. Çocuklar anlaşmazlıklarını birbirlerini tehdit ederek, gruptan dışlayarak, çeteler oluşturarak, alay ederek, dayak atarak çözmeye çalıştıkları görülmektedir. Zaman içinde öğretmenleri ve arkadaşlarıyla problem yaşayan bu çocuklar, oyunun kurallarını değiştirdiği ve kaba davrandığı için grup içinde istenmeyen çocuk olmaktadır. Televizyon programlarından, VCD filmlerinden etkilenen çocukların birbirlerine karşı tahammülsüz, saygısız, hoşgörüsüz, aşırı rekabetçi, acımasız oldukları görülmektedir. Çocuklar TV kahramanları ile özdeşim kurup onları kendilerine model alır ve onlar gibi davranırlar (Süpermen'im diye uçmaya kalkar, kavgacı mafya lideri olur çeteler kurar vb.)(Megep, 2007: 24-27).

Televizyonun, görsel ve işitsel etkinliği nedeniyle çok sayıda kişiye ulaşan, en güçlü iletişim aracıdır. Bugün evinde televizyon olmayan aile olmadığı gibi bazı evlerde birden fazla televizyon olduğu bilinmektedir. Son yıllarda videodan daha yaygın olarak VCD ve DVD ler kullanılmaktadır. Yetişkinler, günlerinin en az 2-3 saatini televizyon karşısında geçiriyor. Bu oran gençler ve çocuklarda daha da artıyor.

Kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerinde oluşturduğu etkiler sonucu ortaya çıkan davranış değişikliklerinin neler olduğunu şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuklar, televizyonlarda izledikleri dizi kahramanlarını kendilerine model olarak seçiyorlar. Günlük yaşamlarında oyunlarına yansıtıyorlar. Bu dizilerin kahramanları davranışları ile çocuklardaki saldırganlık dürtülerini harekete geçiriyorlar.

- Şiddet, saldırganlık ve cinsellik içeren programlar onları izleyen çocukları psikolojik sorunlara itiyor, içine kapanık, kavgacı ve şiddet eylemlerine yatkın duruma getiriyor.

- Çocuklardaki cinsel ve saldırgan davranış dürtülerinin küçük yaşta aşırı uyarılması olumsuz bir koşullandırma yaratıp, cinsel sapıklıklara ve sadist duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

- Öğrencilerin bu tür davranışları şiddet içeren filmlerde gördüklerini ve okuldaki arkadaşları üzerinde uygulandığına tanık oluyoruz. Hemen bütün sorunlarını şiddet uygulayarak çözmeye çalıştıkları gözlenmiştir.

- Öğrencilerin yaptıkları oyun araçlarında ve çizdikleri resimlerde bile bu filmlerin etkileri görülmektedir.

- Bu tür filmleri izleyen çocukların arkadaşlık kurmada güçlük çektikleri, yalnız yaşamayı, kendi dünyaları ile baş başa kalmayı yeğledikleri ve böylesi filmlerin bağımlılık oluşturduğu belirlenmiştir.

- Çocuklar çeşitli yaş gruplarına göre değişik filmlerden hoşlanmaktadır. Bunlar; küçük çocuklar çizgi filmlerden, küçük kahramanlı dizilerden, büyüdükçe kovboy filmleri, dedektiflik, polisiye filmlerinden hoşlanmakta, bu filmlerin kahramanlarının hareketlerini ve konuşmalarını günlük yaşamlarına yansıtılmaktadır (Kunt, 2003: 61).

1939 yılında Chicago'da gerçekleştirilen bir araştırmada, kentte eğlence yerlerinde boş zamanlarını geçirmiş bulunan çocukların, boş zamanlarını burada geçirmeyenlere göre daha az suç işlediği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırma sonucunda çocukların uygun ve yeterli eğlence araçları ve program bulunmaması suçluluğun bir nedeni gibi kabul edilmekte, çocuklar kendilerini boş hissettikleri, yapacak bir iş bulamadıkları zaman yeniden suç işlemeye başlamaktadırlar (Yavuzer, 2006: 242).

Dünyanın birçok ülkesinde, kötü edebiyatın, eserlerin, suça yol açan bir etken olduğu; saldırganlık, şiddet içeren hikâyeler, müstehcen öyküler ve resimler, polisiye hikâyeler ve bu romanlarda suçların tavrını ve hareketlerini öven yayınların suç işlemede önemli rol oynadığı ileri sürülmektedir (Yavuzer, 2006: 244).

Gazete ve dergilerin suçluluğu yaygınlaştırmadaki etkileri ise, suç tekniği öğretmek, suçu olağan, çekici, hatta heyecanlı, yararlı bir faaliyet olarak göstermek; suçluya saygın bir kişilik vermek, suçluyu cana yakın, sempatik biri olarak sunmak; adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmek; suçun adeta reklamını yapmak ve bir kazanç yolu haline getirmek gibi olumsuzları içeren yayınların var olması suça yönelimde etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Yavuzer, 2006: 244). Bütün bunlara ilave olarak çocuk ve gençlerin kitle iletişim araçlarının başında geçirdikleri saatler onların daha olumlu etkinliklerde bulunmalarını; yani ders çalışmalarını, yararlı yayınlar okumalarını, oyun oynamalarını, uyumalarını ya da aile içindeki görevlerini yerine getirmelerini, aile içinde bireylerin iletişimini de engellemektedir. Bireylerin topluma uyum sağlamak için gerekli araçlardan yoksun kalmalarına neden olabilmektedir (Yavuzer, 2006: 247).

4. Sonuç ve Öneriler

21. yüzyılda teknolojik gelişmeler baş döndürücü bir hızla devam etmektedir. Kitle iletişim araçları da bu değişim ve gelişimden gerekli payı almakta ve bireysel ve toplumsal yaşamı önemli ölçüde etkilemektedir. Toplumsal ve evrensel bir fenomen haline dönüşen kitle iletişim araçları hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde kitle iletişim araçlarının ulaştığı, olağanüstü teknolojilerin ve kullanıldığı, bu sosyal ortamın en etkili aracı kitle iletişim araçlarıdır. Bu mecranın en zayıf ve korumasız kitleleri de çocuklar ve gençler olmaktadır. Çocukların savunmasızlığı medya tarafından ticari malzeme yapılabilmektedir.

Kitle iletişim araçlarının haber verme, bilgilendirme, eğlendirme, eğitime, toplumsallaştırma ve kültürlerarası köprü görevi gibi işlevlere sahip olması kitle iletişim araçlarının çocuklara olumlu katkı sağladığı da bir gerçektir. Aileler çocuklarını gelişme çağında ve ergenlik döneminde kitle iletişim araçlarının zararlı etkilerinden korumasını bilmelidir. Aileler çocuk ve gençlerle aile içi iletişime açık olmalı ve kitle iletişim araçlarıyla geçirecekleri süreyi birlikte değerlendirerek ilişkileri güçlü kılmalıdır. Ayrıca çocuklarla çalışan eğitimciler de bu konuda ailelere rehber olmalı çocukları bu konuda bilinçlendirmelidir.

Çocuk ve gençlerimizin boş zamanlarını değerlendirmek ve eğlenmek için kullandıklarını biliyoruz. Ancak boş zamanlarını geçirecek uygun ortamların azlığı, çocuk ve gençlerimizi kitle iletişim araçlarına yöneltmektedir. Kitle iletişim araçlarının çeşitliliği ve teknolojik gelişmelerin paralelinde, ticari amaç güden eğlence araçlarının çokluğu ise bu mecranın denetimini de zorlaştırmaktadır. Bu nedenle

çocuklar ve gençler üzerinde olumsuzluklar yaratarak suç işleme oranlarını yükselttiğine günlük yaşamımızda tanık olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının sınır tanımayan özelliği sayesinde; dünyanın birçok ülkesinde yayınlanan programların, çocuk ve gençlere şiddet, saldırganlık, öfke modelleri sunan yayınların, insanlardaki suç işleme dürtülerini geliştirdiği görülmüş ve kanıtlanmıştır. İşte bu nedenlerden ötürü kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden çocukları ve gençleri korumak ve onları daha bilinçli hale getirmek için, eğitim kurumlarına, ailelere ve yayın organlarına büyük görev düşmektedir. Ülkemizde yer alan kitle iletişim araçlarının yayın politikaları daha sıkı denetlenmeli ve yayınların özünü kendi toplumsal değerlerimizin içinden oluşturmalı, yabancı yayınları da bu değerler çerçevesinde değerlendirerek bireylere sunulmalıdır. Geleceğimizin teminatı olan çocuk ve gençlerimizin sosyal, ahlaklı ve sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri için bu sorumlulukta herkesin üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmelidir.

Kitle iletişim araçları ve suç olgusu arasındaki etkileşimi azaltmak adına bazı öneriler ortaya koymak gerekirse;

- Kitle iletişim araçları çocuklarımıza bakıcısı olmamalı,
- Kitle iletişim araçlarından çocuk ve gençlerin seçtiği programlar aile büyüklerinin denetiminde olmalı,
- Çocuk ve gençlerin kitle iletişim araçlarıyla geçirdikleri süre; mümkün olduğunca aile içi iletişime dönüştürülmeli,
- Şiddet, saldırganlık, suç ve ahlak normlarına ters düşen programların, aile büyükleri tarafından seçici davranılarak çocuk ve gençlerin izlemesine izin verilmemelidir.
- Kitle iletişim araçları bilinçli kullanıldığında eğitime, bilgilenece ve hoş vakit geçirmeye yardımcı iken, bilinçsiz kullanıldığında çocuk ve gençlere zararlı olduğu unutulmamalıdır.

Türkiye de şimdiye kadar yapılmış olan araştırmalar, kitle iletişim araçlarının çocukların ve gençlerin suç olgusu üzerinde etkili olduğunu gösterebilecek nitelikte değil ise, de son yıllarda ki gelişmelerin ileride kitle iletişim araçlarının suç olgusunu etkileyeceği rahatlıkla söylenebilir.

Kaynakça

- Aydın, Oya Şakı (2007), Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:6 Sayı:11 Bahar.
- Bandura, Albert (1973), Agression: A Social Learning Analysis, Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Çakır, Vedat (2005), Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence ve Televizyon (Konya Örneği), http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2005/13/VCAKIR.PDF Erişim Tarihi: 20.08.2013
- Gürsoy Figen -Yıldız Bıçakçı Müdriye - Aral Neriman (2007), Ergenlerin Suça Yönelik Davranışlarını Akran Değerlendirmeleri ile Belirlenmesi, 6. Anadolu Adli Bilimler Kongresi, Sözel ve Poster Bildiriler Kitabı, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa
- Griffin, E. (2000), A First look At Communication Theory, MC Graw Hill, U.S.2000, s. 354, 554, aktaran: Oya Şakı Aydın, Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:6 Sayı:11 Bahar.

Güz, Nurettin (1995),“Siyasal Tercihleri Belirlemede Kitle İletişim Araçlarının Rolü”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 28, sayı 1.

Kalender, Ahmet (2005), Siyasal iletişim, Seçmenler ve İkna Stratejileri, Çizgi Kitabevi, Konya.

Kara, Taylan (2011), Görsel Medyanın Aile Bireyleri Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma, T.C. Başbakanlık, T.İ.K., TÜİK Uzmanlık Tezi, Manisa.

Kunt, Veysel (2003). Suç ve Çocuk, Ankara Ün.,SBE., Sosyal Antropoloji ABD., Yüksek Lisans Tezi.

Megep, (2007), Mesleki ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Toplum ve Çocuk, Ankara.

Mutlu, Erol (2005), Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Mutlu, Erol (1998), İletişim Sözlüğü, Ark Yayınları, Ankara.

Mutlu, Erol (1999), Televizyon ve Toplum, TRT Yayınları, Ankara.

Oskay, Ünsal (1993), XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri, Der Yayınları, İstanbul.

Oskay, Ünsal (1971), Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon, Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar, Sevinç Matbaası, Ankara.

Özkök, Ertuğrul (1985), İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü, Tan Yayınları, Ankara

Sevük, Handan Y. (1998), Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, Beta Basım Yayım, 1. Basım, İstanbul.

Tannenbaum, D. P.H. (1975), “Zillmann, Emotional Arousal in the Facilitation of Aggression Through Communication”,Der. L. Berkowitz, Advances in Experiment Social Psychology, Cilt 8, Academic Press, New York.

Taşdemir, Erdem (2002), Basının Kamuoyu Oluşturma Fonksiyonu Doğrultusunda Siyasi Partilere Yaklaşımı, Selçuk İletişim Dergisi Cilt:2, Sayı:3, Konya.

Türkoğlu, Nurçay (2003), Kitle İletişimi ve Kültür, Naos Yayınları, İstanbul.

Uslu, Zeynep Karahan (2000), Televizyon ve Kadın, Alfa Yayınları, İstanbul.

Yalçın, Ayhan (1998), Benim Avukatım, Ansiklopedik hukuk rehberi, Geçit Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer, Haluk (2006), Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi, 11.Basım, İstanbul.

Yumlu, Konca (1994), Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları, Nam Basım, İzmir.